

Begroeting aanwezigen.

Bedanking inleider en organisatoren.

‘Ik ben maar water, zei de druppel.’

Totaal misplaatst is de bescheidenheid van deze druppel. Water is namelijk het meest essentiële in ons leven. Water was er als eerste, en zonder water is er niets.

HAA, TWEE, OOOOH... drukt beter onze verwondering uit wanneer we op ontdekkingstocht gaan naar wat water voor ons betekent.

Wat denken jullie? Is op een zondagochtend als deze een citaat uit de bijbel misplaatst?

In Genesis wordt het ontstaan van de wereld beschreven als volgt:

‘En God zei: ‘Daar zij een uitspansel in het midden van de wateren, en dit maakt scheiding tussen wateren en wateren’.

En God maakte het uitspansel en Hij scheidde de wateren die onder het uitspansel waren van de wateren die boven het uitspansel waren, en het was zo. En God noemde het uitspansel hemel. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de tweede dag.

En God zei: ‘Dat de wateren onder de hemel op één plaats samenvloeien en het droge te voorschijn kome; en het was alzo.

En God noemde het droge aarde, en de samengevloeiende wateren noemde Hij zeeën. En God zag dat het goed was.’

Nog steeds bedekt water maar liefst 71% van het aardoppervlak.

Kunsthograaf Frank Van Es verblijdt ons met zijn water-landschappen, of moet ik zeggen ‘water-schappen’? Hij tovert met reflecties als spiegels van hemelse sferen.

Onder water vinden we misschien nog meer verschillende levensvormen dan erboven, als wij tenminste een duikmasker opzetten, anders kunnen we als mens dat onderwaterwonder niet waarnemen.

Raymond Wennekens neemt ons mee op verkenning onder de waterspiegel. Het onderwaterleven in de Delta, met name in de Oosterschelde en Grevelingen is zijn geliefkoosde onderwerp. Wat een ontdekking voor aardlingen die nooit hun neus onder water steken. Wat een variëteit aan kleuren en vormen zien we opdoemen onder de waterlijn.

Aarde, vuur, lucht en water zijn volgens de klassieke Griekse wetenschappers de vier natuurelementen. Deze vormen de basis van ons bestaan. Zonder deze vier elementen kunnen onze wereld, onze natuur en daarmee wij als mens niet bestaan.

De vier elementen, of 'I Quattro Elementi' in het Italiaans, zijn ook de inspiratiebron voor de kunstfotografie van Louis Sauter. Zijn foto's, waarin hij landschapsfotografie combineert met modelfotografie, zijn hier te bewonderen.

In onze drang om vandaag al te weten wat morgen zal brengen, lezen we geboeid de horoscopen in kranten en populaire bladen. De pseudo-wetenschap van de astrologie deelt het karakter van de mens ook in volgens de vier elementen. Deze zijn elk verbonden met een sterrenbeeld. Zo hoort water bij de Kreeft, de Schorpioen en de Vissen. (Tussen haakjes: als Waterman is mijn eigen teken vreemd genoeg vuur. Water en vuur verenigd; ik herken me eerlijk gezegd wel in deze paradox.)

Volgens de astrologen is water het meest verfijnde element: Water houdt zich bezig met gevoelens, cycli en fluctuaties. De motivatie van een water-mens komt van binnenuit. Zijn handelingen zijn vaak een onbewuste reactie op een emotionele stimulans.

Het water-element is het minst uiterlijk gericht en het meest irrationeel. Dit zijn de kunstenaars en dichters van de dierenriem.'

Wie van ons zou de ondoorgrondelijke wijsheid van de sterrenwichelaars nu nog durven tegenspreken? Welke betweter durft na zoveel universele mensenkennis de astrologie nog bestempelen als een pseudo-wetenschap?

Zo'n 60 à 65% van het menselijke lichaam bestaat uit water. Het lichaam van een baby bevat zelfs nog meer water: zo'n 75%.

De overgang van binnen naar buiten de baarmoeder, van leven in en door het warme lichaam van de moeder, naar zelfstandig leven, hoe hulpeloos aanvankelijk ook, op onze harde, kille wereld, is een geliefkoosd thema van fotograaf Jos Verhoogen. Dit wonder, dat aanvangt met 'het breken van het water', is een biologisch onderwerp dat ons, niet voor de eerste, en wellicht evenmin voor de laatste keer vandaag, naar een religieuze sfeer brengt. 'Oh God!' is het enige wat we kunnen zeggen bij het aanschouwen van dit mirakel. Om de overgang van binnen naar buiten vloeiender te maken, kiezen veel vrouwen voor een onderwaterbevalling.

Dit hoeft ons misschien niet zozeer te verbazen. Volgens de evolutieleer is de mens miljarden jaren geleden als een vis uit het water gekropen, heeft zich ontwikkeld tot amfibie om half in de modder en half in het water te kunnen leven, waarna de longen zich hebben aangepast aan verdere uitstappen op het land, en de vinnen zich langzaam hebben gevormd tot nuttige armen en stevige benen om op te lopen. Een onderwaterbevalling is vanuit evolutionair standpunt misschien wel natuurlijker dan we op het eerste gezicht zouden denken.

Zou onze drang om in een heerlijk koel zwembad te duiken een overblijfsel zijn van de evolutionaire vis in ons? Duidt de waterpret die we beleven op onze verwantschap met dolfijnen en andere intelligente zeezoogdieren?

Havensteden groeiden in de loop der eeuwen uit tot centra van handel, als spinnen in het midden van een wereldwijd web. Ze werden krioelende knooppunten van mensen en goederen. Dankzij de onverschrokken ondernemers van de Oost-Indische Compagnie bracht de handel over de wereldzeeën een ongeziene rijkdom naar Europese landen en steden, zoals Amsterdam ten tijde van De Gouden Eeuw.

Onderlinge afgunst en concurrentie waren vaak het gevolg. De havens werden versterkt met hoge wallen en brede grachten. Van hieruit werden soldaten verscheept naar alle uithoeken van de wereld. Admiraals voerden het bevel over vloten die de zeeën controleerden. De schepen werden veilig geloodst tot in de havens van de koloniën, exotische oorden onder een blakende zon, waar donkerhuidige mensen dezelfde taal begonnen te spreken als aan de andere kant van de oceaan. Water is een vriend die mensen dicht bijeen brengt.

Nederland heeft een rijk koloniaal verleden. Vanuit het moraliteitsbesef van vandaag kunnen we ons kritische, ethische vragen stellen over de kolonisatie, maar daarmee ontkennen we de historische expansie-, ontwikkelings- en zogenaamde beschavingsdrang die toen héél normaal waren voor haast alle West-Europese mogendheden.

Kunsthofografe Corine Heijmans draagt een deeltje van dat koloniale verleden in zich mee. In haar project 'Why do you want to stick to that island?' gaat ze op zoek naar het avontuur dat haar vader beleefde in Papoea-Nieuw-Guinea. Van 1949 tot 1962 vormde dat een deel van het overzees gebied van het Koninkrijk der Nederlanden. Corine gebruikt in haar werk oude en nieuwe beelden van het eiland en haar bewoners om zo het verleden van haar vaders verblijf te verweven met het heden dat ze er zelf vond. Soms neemt ze met haar camera hetzelfde standpunt in als de patrouillerende mariniers destijds op hun schip, waaronder ook haar eigen vader. Zowel vanop het water als aan land observeert ze en legt het leven vast op foto, zoals ze het daar aantreft.

Hengki Koentjoro is een andere kunsthofograaf met een koloniaal verleden. Hij werd geboren in Semarang, Centraal Java, Indonesië. In zijn zwart-wit fotografie speelt hij met vijftig tinten grijs, en alles dat daar tussenin ligt. Hij zoekt de balans tussen licht en donker, tussen licht en zwaar, tussen yin en yang. Zijn foto's doen me denken aan Japanse prenten van landschappen die zweven tussen hemel en aarde. Ook al zijn zijn foto's nauwkeurige, gedetailleerde registraties van de werkelijkheid, toch verkrijgen ze een poëtische verdichting die verder gaat dan een verwijzing naar de realiteit die ze weergeven.

Bruggen, als oversteek van het water en verbinding van plekken op het land, zijn een geliefkoosd onderwerp van Joel Tjintelaar. Hij geeft de bruggen, aarde in de lucht, het liefst weer in zwart/wit. Zo benadrukt hij hun grafische vormen in een strakke compositie die hij opbouwt met contrasten tussen licht en donker. De door de mens gemaakte constructies prijken als trofeeën boven de bedwongen natuurkrachten van zeeën en rivieren.

Want water is ook een vijand die onder controle moet gehouden worden. Eind juli hebben we in de Belgische Ardennen en in Duitsland de verwoestende kracht ervaren van water. Huizen, wegen, bruggen, auto's en mensen werden weggespoeld door de ontembare woede van het water.

Nederland is bijzonder kwetsbaar omdat het voor een groot deel gewonnen werd op de zee. Grote delen van 'Holland' liggen onder zeeniveau. Het moet sinds mensenheugenis beschermd worden tegen de constante dreiging van de watermassa achter de dijken. Grote lessen zijn getrokken na de watersnood in Zeeland van eind januari 1953. 'Nooit meer!' was het devies van het ambitieuze Deltaplan dat met een nooit eerder geziene overtuiging werd gerealiseerd. Met de stijging van het zeewater ten gevolge van de opwarming van het klimaat keert de dreiging weer. De combinatie van Noordwestenwind en springvloed blijft een angstaanjagende combinatie. De door de eeuwen opgebouwde expertise van de Nederlandse dijkmeesters wordt vandaag dankbaar ingeroepen in andere delen van de wereld, zoals in New Orleans, om er mens, dier, have en goed te beschermen tegen het wassende water.

Zeeland is niet alleen het waterige decor voor de kunstfotografie van Rem van de Bosch. 'Zeeuws Meisje' is ook het onderwerp van actuele vragen die Rem zich stelt: wat betekenen vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid, de kernwaarden van de Franse Revolutie, vandaag voor onze samenleving? Hoe geven we daar vorm aan? De prachtige foto's die deze vraagstelling oplevert zijn hier te bewonderen.

'Ik ben maar water', zei de druppel.

'Ik ben maar een beeld', zei de pixel.

Water in al zijn verschijningsvormen is een onuitputtelijke bron van inspiratie voor dichters, muzikanten en kunstenaars.

'Kunstfotografie, fotografie als kunst'; dat was eigenlijk de oorspronkelijke titel van de uiteenzetting die ik hier vandaag zou houden, maar een kronkelende meander van de rivier voerde me langs omwegen tot ik in het vaarwater van Monique van den Hout kwam. Zij wil 'zichtbaar maken wat niet direct tastbaar is', zegt ze. Sinds ze in Tholen woont zwemt ze elke week in de Oosterschelde, bij weer en geen weer, zomer en winter, jaar in jaar uit. 'Mijn portretten tonen de binnenkant', zegt ze, 'de innerlijke wereld. In mijn autonome werk vertellen mijn beelden de diepere emoties, het onzegbare. De taal ontbreekt. Het is enkel de kracht van het beeld dat de boodschap vertelt.'

Na deze eerste stroom van woorden ben ik toe aan een fris glas diwaterstofoxide, oxidiaan of, in de vorm zoals we het allemaal lusten: water. Gezondheid.

Fotografie als een technisch medium dat sinds de ontdekking verfijnd is tot de perfectie, is bijzonder geschikt om de werkelijkheid rondom ons weer te geven op een, op het eerste gezicht, objectieve manier.

Bij de schilderkunst, de vertel- of de dichtkunst, gebeurt die weergave door een subjectieve interpretatie van de verteller. Hij of zij kan bepaalde elementen benadrukken op talloze manieren. Hij kan daarbij weergeven welke impressie de omgeving bij hem oproept, het 'impressionisme', of hij kan uitdrukking geven aan de gevoelens die bij hem overheersen: het 'expressionisme'.

In het begin van de twintigste eeuw werd uitvoerig geëxperimenteerd met verschillende weergavevormen, waarbij het afgebeelde ingevuld werd met verschillende kleurige punten, te vergelijken met grove korrels op een filmemulsie of met grote pixels: het 'pointillisme'. Schilders gingen verder met het ontleden van de omgeving en herleidden wat ze zagen tot geometrische vormen, het 'kubisme'. Analyse van de elementen leidde tot verdere abstractie. Alleen de basiskleuren rood, blauw en geel bleven over, met als ijl hoogtepunt de strakke composities van Piet Mondriaan.

In de roman- en de dichtkunst kan de creatieve geest vrijelijk aan sfeerschepping doen door te vertellen over welke gevoelens de omgeving oproept. De watervormen mist, regen en sneeuw roepen elk een bepaalde innerlijke sfeer op, die makkelijk in overeenstemming te brengen is met het gemoed van de protagonisten. Het hoofd van Sherlock Holmes is even mistig als de Londense straten waar hij een verdachte opspoor. Kerstmis is pas een feest van de vrede wanneer alle familiespanningen onder een witte deken rusten. Een begrafenis is nog eens zo treurig wanneer de regen als tranen op de kist valt.

De analogie tussen de werking van het menselijk oog en de techniek van de fotografie is frappant. Licht weerkaatst op objecten rondom. Via de lens van het oog komt het weerkaatste licht op het netvlies terecht, om via de oogzenuw naar de hersenen te gaan waar een beeld wordt gevormd.

Op een gelijkaardige manier weerkaatst licht op voorwerpen, komt het via een objectief op lichtgevoelig materiaal terecht, waar ofwel een latent beeld wordt gevormd dat na ontwikkeling kan bekeken worden, of dat via een elektrode opgeslagen kan worden op een digitaal kaartje dat ingelezen kan worden via een computer. Hiermee maakt een fotograaf een natuurgetrouwe afdruk van de omgeving.

Waarin schuilt dan het kunstzinnige van de fotografie?

Voorlopig kom ik tot een tiental mogelijkheden om kunst te scheppen met de fotografie:

- . 1) De kunstfotograaf kan bewust gebruik maken van bepaalde types objectieven om het perspectief te verdichten, of in tegendeel ruimer uit te spreiden. Een opeenvolging van in wolken gehulde bergen, die in werkelijkheid kilometers van ons en van elkaar verwijderd zijn, wordt samengedrukt tot een potloodtekening in zwart, grijs en wit. Of door het gebruik van een extreme groothoeklens lijkt een rots in het water aan onze tenen, oneindig ver verwijderd. Met behulp van welke optometrische instrumenten de fotograaf de werkelijkheid weergeeft, is helemaal aan hem.

- . 2) De kunstenaar kan opteren om het medium fotografie op zichzelf als een kunst te beschouwen. 'The medium is the message', zei McLuhan, waarmee hij bedoelde dat het communicatiemiddel een beslissende stempel drukt op de betekenis van de boodschap. De kunstfotograaf kan een eindeloze aandacht schenken aan het beheersen van alle technische onderdelen. Hij kan streven naar de optimale scherpte van het beeld, met eindeloze details in de zwarte en de witte partijen. Voor velen betekent dit dat ze teruggrijpen naar oude, ambachtelijke technieken. Ze zetten zich af tegen de instantfotografie die dankzij onze iPhones vandaag overal aanwezig is. Ze kiezen bewust voor een trage, ingewikkelde grootformaatcamera en gaan, als reactie op de pixelvorming van ons bestaan, zelf hun negatieven ontwikkelen om er met de grootste zorg analoge afdrucken van te maken. Het is zoals een schrijver die de tekstverwerker op zijn computer buiten gooit, een ganzenvaar aanscherpt, deze dopt in ambachtelijk gemaakte inkt, om er zijn diepste gedachten mee vorm te geven in de mooiste kalligrafische letters. Hij let er bovendien op dat niet alleen de woorden schitteren in schoonheid, maar dat ook de bladspiegel een krachtig geheel vormt.

- . 3) Sommige kunstfotografen gaan daarentegen kiezen voor meer experimentele vormen van fotografie, zoals de pin hole camera, waarmee ze met opzet een deel van de beeldvorming overlaten aan het toeval, en waarmee ze de weergave van de realiteit hullen in een opzettelijke onscherpte.

- . 4) De fotograaf beslist wanneer hij afdrukt. Henri Cartier-Bresson noemde dat 'Le moment décisif.' Het beslissende moment wanneer alles op zijn plaats valt. Maar hoe lang duurt een moment? Is dat een tienduizendste van een seconde? Of zijn dat meerdere minuten? Of een hele nacht? In vergelijking tot een gemiddeld

mensenleven, of ten aanzien van de geschiedenis van de mensheid, is dat natuurlijk nog steeds een oogwenk, een vingerknip. Door te kiezen voor een extreem korte belichtingstijd kan de fotograaf individueel opspattende waterdruppels onderscheiden en vastleggen. Wanneer hij zijn camera op een stevig statief zet en gaat voor héél lange belichtingstijden, kan hij de golven van de zee, of een razende waterval, samenvegen tot een donzig gewatteerd deken.

5) De kunstfotograaf kan kiezen voor een al of niet natuurgetrouwe kleurweergave, of voor zwart/wit, waarmee hij het grafische karakter van het beeld benadrukt. Zwart-wit is een interpretatie van de werkelijkheid. Het is een vertaling van de waarheid. Ook al waren zwart en wit, donker en licht, de enige mogelijkheden om een beeld weer te geven bij het ontdekken van de fotografie, vandaag is het een taal die met opzet gekozen wordt door de fotograaf. Ze leent zich perfect voor een subjectieve weergave van de werkelijkheid. Hiermee kan de kunstfotograaf een eigen interpretatie weergeven van wat hij of zij rondom zich ziet. De enige middelen waarmee hij zijn compositie opbouwt zijn grijstinten die hij op een verstandige manier laat contrasteren om diepte in het beeld te krijgen, of een interessant lijnenspel mee op te bouwen. Vandaag kunnen we oude zwart/wit beelden inkleuren om ze minder afstandelijk, meer herkenbaar te maken. Door kleur te elimineren kiest de kunstfotograaf vandaag bewust het tegendeel. Hij creëert hierdoor met opzet een nieuwe afstand tot wat vanzelfsprekend is. Een vervreemding van het alledaagse.

6) Door de kadrage maakt de fotograaf een uitsnit van de oneindige overvloed aan gegevens rondom zich. Op die manier vormt hij een geheel eigen compositie die niemand anders maakt. Elke foto is subjectief. Elke foto is uniek. Wil de fotograaf zoveel mogelijk tegelijkertijd laten zien, of gaat hij tot in het oneindige detail, dat misschien niet zichtbaar is voor het blote oog, of dat zich onder de waterspiegel bevindt? Dat is zijn eigen bewuste keuze.

7) De kunstfotograaf kan nog een stap verder gaan door zijn eigen subjectieve werkelijkheid te creëren. Een conceptueel idee, of een open vraag kan daaraan ten grondslag liggen. Wat als we de idealen van de Franse Revolutie overbrengen op onze hedendaagse multiculturele maatschappij? Wat krijgen we indien we eeuwenoude kledingtradities combineren met hedendaagse kleuren en motieven? De fotograaf kan naar analogieën zoeken, zoals het vrouwelijke naakt in een

duinenlandschap, of naar contrasten: een traditioneel gekleed Zeeuws meisje dat tot haar middel in het zeewater staat. Elke combinatie brengt andere associaties teweeg. De kunstenaar stimuleert met zijn visuele weergave het ideële.

8) Door nabewerking kan de kunstfotograaf de via fotografie vastgelegde werkelijkheid, of die nu uit de natuur komt, of het resultaat is van een eigenhandig opgebouwde set, omvormen tot iets dat in het echt helemaal niet bestaat, of zelfs niet kan bestaan. De enige beperking die daarbij geldt, is de menselijke verbeelding van de fotograaf zelf. Het kan gaan van het oppoetsen van de huid van het model, tot het veranderen van verhoudingen waardoor we in een Lilliputterland belanden. Echte mensen kunnen plots in een decor staan dat virtueel is gevormd. Elke kronkel van de menselijke fantasie kan hiermee in vorm gegoten worden. Dankzij Photoshop heeft de fotografie tevens zijn ultieme bewijskracht verloren. Elke foto kan door Trump bestempeld worden als 'fake news'. Met een andere bewerkte foto kan hij dan weer zijn eigen valse werkelijkheid onderstrepen. De foto is slechts een beeld. De band met de werkelijkheid is doorgeknipt.

9) De kunstfotograaf kan als doel hebben om schoonheid te creëren. Hij doet dit door gebruik te maken van waar ook de grafisch vormgever mee speelt: een punt, een lijn, een vlak, kleuren, zwarten en witten. Door deze uit te kiezen rondom zich kan hij een oneindig aantal verschillende combinaties maken, waarvan het één al wat aangener is voor het oog dan het andere. Esthetiek is zijn doel. De kunstfotograaf wordt gewaardeerd om de schoonheid van zijn beelden. Schoonheid kan dienen als opsmuk van een interieur. Een interieur weerspiegelt het innerlijk van zijn bewoner.

10) De kunstfotograaf kan zich in zijn onderwerpkeuze laten leiden door menselijke emoties en verlangens, waarvan de seksuele drift één van de belangrijkste is. Eros en thanatos, liefde en dood, is volgens de existentialisten de enige dualiteit die het leven betekenis geeft. Door seks wordt het leven doorgegeven, en zonder seks is er alleen het tegengestelde van het leven: het niet-leven. Beide thema's zijn universeel, en tevens zo essentieel dat ze, vooral onder religieuze invloed, in een taboesfeer beland zijn. Als iets zo essentieel is als seks, dan moet het een goddelijke oorsprong en betekenis hebben. Als iets ons zo op sleeptouw kan nemen als de seksuele lust, dan moet het onderworpen worden aan de menselijke wil. Anders dreigt de chaos.

De kunstfotograaf kan door een subtiel spel de seksuele verlangens bij de toeschouwer opwekken. Hij doet dit, in tegenstelling tot de pornograaf, door meer te bedekken dan te tonen. De kracht van het beeld ligt in de suggestie, in wat er niet getoond wordt. De semantici noemen dit de 'min-tekst;' dat wat niet in beeld komt, maar waar de toeschouwer zelf een eigen invulling aan moet geven.

Samengevat gaat een kunstfotograaf tewerk als een dichter. Deze kiest bewust beeldelementen en laat er andere met opzet uit. Zo 'verdicht' hij de werkelijkheid tot een nieuw gegeven. Hij stapelt lagen op als in een lasagne. Door meerdere betekenislagen te geven aan de zinnen, dan wat de samengevoegde woorden op zichzelf betekenen, suggereert hij een beeld dat er in het hoofd van elke toeschouwer anders uitziet, maar dat toch bij elke toeschouwer een gelijkaardige trilling veroorzaakt. Zelfs bij een diepgaande analyse van het beeld blijft er toch een zweem over van wat niet verklaard kan worden. Iets dat alleen gevoeld kan worden.

Net zoals een dichter op een weegschaal zijn woorden wikt, zo schrijft de kunstfotograaf delicaat met licht zijn beeld.

We begonnen deze zondagochtend met een citaat uit de bijbel.

Omdat water zo essentieel is voor ons leven, heeft het al gauw een symbolische betekenis gekregen. Het woord symbool komt van het Griekse werkwoord *sumbalein* wat bijeenbrengen, samenvoegen betekent. Een symbool voegt verschillende betekenissen samen. Iets zichtbaars, tastbaars wordt getoond om er een abstract begrip mee uit te drukken. Een ring als teken van trouw. We zien niet langer het object, maar begrijpen meteen wat ermee bedoeld wordt. Zo staat water in verschillende tradities voor leven en zuiverheid. Door mensen onder te dompelen in water worden ze gezuiverd van hun zonden.

Wijwater wordt gebruikt om de zegen van God te verkrijgen.

Op deze zonnige zondagochtend zegen ik jullie allen met dit zuivere water, en in het bijzonder besprenkel ik de organisatoren van Foboz.

Van harte gefeliciteerd met dit schitterende evenement. Heel veel succes gewenst.

Luc Peeters